

KUZEY MAKEDONYA PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1.	DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2.	PAZARIN ÖZELLİKLERİ	11
3.	ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	14
4.	PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER.....	19
5.	ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	23

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Politikası

Kuzey Makedonya, 4 Nisan 2003 tarihinde Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) katılmıŐ; Aralık 2005'te ise Avrupa Birliği (AB) üyeliği aday statüsünü elde etmiŐtir. Bir AB adayı olarak Kuzey Makedonya, gümrük mevzuatını AB yasaları ve yönetmelikleri ile uyumlaŐtırmaktadır.

Yunanistan ile uzun süre devam eden siyasi anlaşmazlıklar, ülkenin isminin Kuzey Makedonya olarak deĐiŐtirilmesiyle çözüme kavuŐturulmuŐ ve bu durum AB üyelik müzakerelerinin önünü açmıştır.

Kuzey Makedonya'nın ortalama tarife oranı, Güneydoğu Avrupa bölgesinde yer alan 12 ülke arasındaki beŐinci en yüksek orandır. Ülkenin ortalama tarife oranı, tarım ürünlerinde ortalama %16, sanayi ürünlerinde ise ortalama %6'dır. Ancak, ülkenin dış ticareti etkileyen ayrımcı ticaret politikaları bulunmamaktadır.

Kuzey Makedonya'ya ithal edilen pek çok üründe gümrük vergisi uygulanmaktadır. DTÖ'nün temel prensiplerinden biri olan en çok kayırılan ülke muamelesine göre gümrük vergisi oranları tarım ürünlerinde %31'e kadar yükselebilirken, sanayi ürünlerinde %23'ün altındadır. Tercihli menşe kurallarının uygulandığı sanayi ürünlerinin, bazı ham değerli metallerin ve üretimde kullanılan ham madde niteliğindeki ürünlerin ithalatı ise gümrük vergilerinden muaftır.

Kuzey Makedonya'nın, Türkiye, Ukrayna ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA-İzlanda, LihtenŐtayn, Norveç ve İsviçre) ile serbest ticaret anlaşmaları bulunmaktadır. Ülke aynı zamanda Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'nın (CEFTA-Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Moldova ve Sırbistan) da üyesidir ve bu anlaşma çerçevesinde CEFTA ülkelerinden ithalatta tüm ürünlere gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Kuzey Makedonya'nın AB ile imzaladığı ve 1 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren İstikrar ve Ortaklık Anlaşması uyarınca sanayi ürünlerinde sıfırlanan vergiler, tarım ürünlerinde önemli oranlarda düşürülmüŐtür.

Türkiye ile 1999 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında, Türkiye menşeli sanayi ürünlerinde 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren gümrük vergileri kaldırılmıŐ olup, tarım ve işlenmiş tarım ürünlerindeki karşılıklı ticaret ise tarife tavizlerine ve kotalara tabi durumdadır.

İthalat Rejimi

Kuzey Makedonya'da bir dizi ürünün ithalatında gümrük makamları tarafından kalite kontrol denetimleri uygulanmaktadır. Kalite kontrolüne tabi ürünler arasında, tarım ürünleri, otomobiller, elektrikli ev aletleri ve tüketiciler için sağlık riski oluŐturabileceĐi değerlendirilen düşük kaliteli ürünler yer almaktadır. Yine bazı ürünlere, fito-patolojik ya da veteriner kontrolü yapılmaktadır.

Bununla birlikte, piyasaya sunulan ürünler için etiketleme zorunluluğu bulunmakta olup, Makedonca ve Arnavutça dillerinde yazılması gereken etiketler Şu bilgileri içermelidir:

- Kalite,
- İçerik,

- Miktar,
- Saklama Şekli,
- Nakliye,
- Kullanım,
- Bakım,
- Menşe Ülke ve
- “Son Kullanma Tarihi”

İthalat izinlerini Ekonomi Bakanlığı vermektedir (<https://economy.gov.mk/>). Ürünlerin çoğu için izinler sadece formaliteden ibaret olmakla birlikte, ilaç ve askeri ekipman ithalatına ilişkin prosedürün tamamlanması zaman alabilmektedir. İthalat denetimi ise Gümrük Genel Müdürlüğü (<https://www.customs.gov.mk>) ve Gıda ve Veterinerlik Ajansı (<http://www.fva.gov.mk>) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kuzey Makedonya’da yatırım yapacak, özellikle de müteahhitlik alanında faaliyet gösterecek firmaların, araç parkı ve gerekli teçhizatın ülkeye getirilmesinde %18 oranındaki KDV’yi ödemeleri gerekmekte, yüklenilen işin tamamlanmasını müteakip söz konusu malzemelerin ülkeden çıkarılmasında, ödenen KDV’nin bir kısmının geri alınması mümkün bulunmaktadır.

Gümrük Tarifeleri

K. Makedonya Cumhuriyetine ithal edilen ürünlerin çoğuna gümrük vergisi uygulanmaktadır. Gümrük vergi oranları 0 ile %30 arasında değişmektedir. Bazı gıda ürünlerinde bu oran %60’a ulaşmaktadır. Ortalama gümrük vergi oranı ise %7’nin altındadır. Maksimum vergi oranı olan %60 bazı meyve ve sebze, tahıl, alkollü ve alkolsüz içecekler ve tütüne uygulanmaktadır.

Türkiye ile K. Makedonya arasında 1999 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması uyarınca 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Türkiye menşeli sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergisi oranları sıfırlanmıştır. Tarım ve işlenmiş gıda ürünlerindeki karşılıklı ticaretimiz ise tarife tavizlerine ve kotalara tabi durumdadır.

(K. Makedonya Gümrük İdaresi-Macedonian Customs Authority: <https://www.customs.gov.mk>)

İç Vergiler

Kuzey Makedonya’da vergi idaresi Kamu Gelirleri Ofisi tarafından yürütülür (K. Makedonya Maliye Bakanlığı-Ministry of Finance: <https://www.finance.gov.mk>).

Kuzey Makedonya’da AB’nin 92/12/EEC sayılı Özel Tüketim Vergileri Direktifine uygun olarak hazırlanan Tüketim Vergisi Kanunu’na göre, alkol ve alkollü içkiler, tütün ve tütün ürünleri, madeni yağlar, petrol ürünleri ve binek araçlar için özel tüketim vergileri uygulanmakta; bu vergiler ürünün cinsine ve miktarına göre değişen şekilde, gümrük tarifesine ilave olarak alınmaktadır.

Sıfır ve ikinci el otomobillerde gümrük tarifesi %5 olmakla birlikte, AB ülkelerinde üretilen otomobillerde tarife sıfırlanmıştır. Tarım ve gıda ürünleri için değişken vergiler uygulanırken,

tütün, şarap ve meyveler gibi ürünlerin ithalatı tarife kotalarına tabidir. İthalat kotaları ilk gelen ilk alır esasına göre sağlanmakta ve EXIM (<https://exim.gov.mk/EILWeb/startPage.jsf>) adı verilen tek pencere portalında dağıtılmaktadır.

Katma Değer Vergisi

Kuzey Makedonya'da pek çok ürün ve hizmet %18 oranında Katma Değer Vergisi'ne (KDV) tabidir. Bazı ürünler için ise %5 tercihli KDV oranı uygulanır. Tercihli oran uygulanacak ürünler, insan gıdaları, rafine ve rafine edilmemiş sofralık yağlar, şişelenmiş içme suyu, konaklama hizmetleri, konutların inşaatından itibaren 5 yıl içindeki ilk kez satışları, gazete, dergi, kitap gibi basılı yayınlar, tohum ve fideler, gübreler, bitki koruma ürünleri, tarım makineleri, tıbbi cihazlar ve eczacılık ürünleri, bilgisayar donanımı ve yazılımı, elektrik-su-ısıtma hizmetleri, pelet sobaları ve kazanları, güneş enerjisi sistemleri, yolcu taşımacılığı, kamusal temizlik ve atık yönetimi hizmetleridir. Ayrıca, 2021 yılı başından itibaren restoranlar için yerinde tüketim, catering ve paket teslim hizmetlerinde KDV oranı, yiyecek ve içecek (alkollü içecekler hariç) kalemlerinde %10 olarak uygulanmaktadır.

Kuzey Makedonya'da iş yapan tüzel kişiler ve gerçek kişiler KDV yükümlüsüdür ve bunların KDV için ayrıca kayıt olması gerekir. KDV yükümlüsü olmak için yıl içindeki vergiye konu satış tutarının veya yeni faaliyete başlayan şirketlerde tahmini yıllık vergiye tabi kazancın 2.000.000 Makedon denarını geçmesi gerekir. Küçük işletmeler her takvim yılı başında KDV yükümlüsü olarak kayıt olup olmama konusunda tercih hakkına sahiptir. KDV kaydı yaptırmamayı tercih edenler, nihai tüketici gibi vergiye tabi tutulurlar ve KDV iadesinden yararlanamazlar.

KDV mükellefleri, KDV'ye tabi yıllık satışları 25 milyon Makedon denarının üzerindeyse her ay, bu miktarın altındaysa üç ayda bir KDV ödemekle yükümlüdür. KDV mükellefiyeti zorunlu olmayıp, gönüllü olarak KDV kaydı yaptıranlar yıllık olarak KDV öderler. KDV beyannamesinin ilgili vergi dönemini müteakip 25 gün içinde verilmesi ve verginin ödenmesi gerekir. KDV, ithalat sırasında gümrük vergileriyle eşzamanlı olarak ödenir. KDV iadesi gereken durumlarda, vergi mükellefi KDV iadesi talep edebilir veya gelecek KDV ödemelerinden indirebilir. Kamu Gelirleri Ofisi, KDV beyannamesinin verilmesini müteakip 30 gün içinde KDV iadesini öder; ancak, bu konudaki uygulamada zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır.

Kurumlar Vergisi ve Kişisel Gelir Vergisi

Ekonomik alanda serbestleşme çabalarının bir göstergesi olarak Kuzey Makedonya'da basit kurallara dayalı sabit bir vergilendirme sistemi mevcuttur. Bu çerçevede, Kurumlar Vergisi ve Kişisel Gelir Vergisi oranı %10'dur; kar arttıkça vergi oranı artmaz. Ayrıca, yatırımları teşvik etmek için, dağıtılmamış karlar üzerinden uygulanan Kurumlar Vergisi de %0 olarak belirlenmiştir.

Kuzey Makedonya'da yerleşik şirketler, ülke içindeki ve dışındaki faaliyetlerinden doğan yıllık kâr üzerinden Kurumlar Vergisi öderler. Dağıtılmayan kârlar ile Kuzey Makedonya'da yerleşik tüzel kişilere dağıtılan kârlar Kurumlar Vergisi'nden muaf tutulur.

Verginin iki farklı matrahı olup, her bir matrah için ayrı vergi beyannamesi verilir. Matrahın ilki, vergilendirilebilir harcamalar ve düşük gösterilen gelirlerden vergi indirim ve istisnaları düşülerek bulunan miktardır. Şirketin kâr veya zarar etmesine bağlı olmaksızın bu miktar üzerinden yıllık olarak vergi ödenir. Kurumlar Vergisi'nin ikinci matrahı, gerçek kişilere ve yurt

dışında yerleşik tüzel kişilere dağıtılan kâr miktarıdır. Dağıtılan kâr, ödeme anında vergilendirilir.

Bir önceki yıl için hesaplanan Kurumlar Vergisi miktarı perakende fiyat endeksindeki artışa göre güncellenip 12 ile bölünerek, içinde bulunulan yılda ödenecek aylık peşin vergi miktarları hesaplanır. Serbest bölgelerde yerleşik şirketler, faaliyete geçtikleri tarihten itibaren 10 yıl süreyle Kurumlar Vergisi'nden muaftır.

Basitleştirilmiş vergi rejimine göre bir önceki yılda geliri 3 milyon Makedon denarını (yaklaşık 50.000 Avro) geçmeyen şirketler (bankalar, finans, sigorta, şans oyunları ve eğlence sektörlerindeki şirketler hariç) Kurumlar Vergisi'nden muaftır. Bir önceki yılda geliri 3.000.001 ile 6.000.000 Makedon denarı arasında olan şirketler, önceki yıla ait toplam gelirin %1'i oranında vergi hesaplar ve öder.

Yurt dışında yerleşik tüzel kişilere yapılan belirli ödemelerde stopaj vergisi kesintisi yapılır ve bu kesinti, ödemeyle eşzamanlı olarak vergi idaresine yatırılır. Kâr payları, faiz, royalti, danışmanlık hizmetleri, sigorta gibi hususlardaki ödemeler, stopaj vergisine tabi ödeme türleri arasındadır. Stopaj vergisi oranı %10'dur ve brüt gelir üzerinden hesaplanır. Öte yandan, ülkemiz ile Kuzey Makedonya arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması mevcut olup, stopaj vergisi bu anlaşma kurallarına göre uygulanır.

Diğer taraftan, Kuzey Makedonya'da Kişisel Gelir Vergisi Kanunu gereğince bireyler, bir takvim yılı içinde yurt içinde ve yurt dışında çeşitli faaliyetlerden edindikleri net kazançları (vergiden istisna tutulan kazançlar hariç) üzerinden gelir vergisi öderler. Vergiye tabi kazançlar; maaş ve ücretler, bireysel çalışmalardan elde edilen gelirler, gayrimenkullerden elde edilen gelirler, fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan kazançlardır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Kuzey Makedonya'nın teknik düzenlemeler ve standartlar konularındaki ulusal mevzuatı, ülkenin AB ile tam üyelik müzakereleri sürecinde bulunması nedeniyle AB'nin ilgili mevzuatı ile uyumlaştırılmıştır. Ülkedeki ürün güvenliği ve denetimi sisteminin temel düzenleyici kurumu Ekonomi Bakanlığı'dır. Ekonomi Bakanlığı aynı zamanda sistemin kendi içindeki koordinasyonunu da sağlamakla görevlidir. Ekonomi Bakanlığı'nın yanı sıra diğer Bakanlıklar da kendi alanlarına giren konularda teknik düzenlemeler yapabilmektedir.

Sistemin kontrol ve denetim fonksiyonları ise Ekonomi Bakanlığı bünyesinde bağımsız yasal bir kurum olarak faaliyet gösteren Devlet Piyasa Denetim Kurumu (<https://www.dpi.gov.mk/index.php/en/>) ile Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Gümrük İdaresi (<https://customs.gov.mk/index.php/en/>) tarafından yerine getirilmektedir.

Ülkedeki ürün güvenliği ve denetimi sistemi; Devlet Piyasa Denetim Kurumu Kanunu, Standardizasyon Kanunu, Ürün Güvenliği Kanunu, Metroloji Kanunu, Akreditasyon Kanunu, Tüketicinin Korunması Kanunu, Ticaret Kanunu ve Değerli Metallerden Ürünlerin Kontrolü Kanunu başta olmak üzere, yaklaşık 40 kanun ve 120'den fazla yönetmeliğe dayalı olarak uygulanmaktadır.

Kuzey Makedonya’da üretilecek, pazarlanacak veya serbest dolaşıma girecek ürünlerin niteliklerinin, Ekonomi Bakanlığı veya diğer yetkili Bakanlıklar tarafından hazırlanan teknik düzenlemelerle uyumlu olması gerekmektedir. Teknik düzenlemeler, ürünlerin sahip olması gereken temel özellikleri, uyumluluk değerlendirmesinin nasıl yapılacağını, pazarlanan ürünle birlikte bulunması gereken belgeleri, ürün işaretleme kurallarını, teknik belgelerin şeklini ve içeriğini ve raporlama kurallarını içerir.

Kuzey Makedonya’da ürünlerin teknik düzenlemelere uyumu, Akreditasyon Kanunu ile belirlenen akreditasyon kuralları çerçevesinde, Ekonomi Bakanlığı tarafından yetkilendirilen onaylı belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenen uyumluluk sertifikaları ile belgelenebilmektedir.

Kuzey Makedonya, taraf olduğu uluslararası anlaşmalar kapsamında diğer ülkelerde düzenlenen uygunluk sertifikalarını ve işaretlerini kabul etmektedir. Onaylı belgelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinin gözetimi ve kontrolü, Kuzey Makedonya Akreditasyon Enstitüsü (<https://iarm.gov.mk/en/homepage/?lang=en>) tarafından sağlanmaktadır.

Kuzey Makedonya’nın ürün güvenliği ve denetimi sistemine ilişkin daha detaylı bilgilere aşağıdaki linklerden ulaşılabilir:

- <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/makedonya/raporlar/musavirlik-raporlari>
- <https://www.teknikengel.gov.tr/ulke/makedonya>

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Kuzey Makedonya’ya ithal edilen ürünlerin ilgili güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi temel olarak ithalat aşamasında yapılmaktadır. Farklı ürün grupları için farklı kurumlar tarafından denetimler gerçekleştirilmekte ve lisans, onay, izin, karar veya sertifika olarak farklı isimlerle adlandırılan izin belgeleri düzenlenmektedir. Bu çerçevede, zorunlu belgelendirme talep edilen ürün ve ürün grupları hakkındaki genel bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Hayvansal ve bitkisel ürünler ve işlenmiş gıda ürünlerine yönelik denetimler Gıda ve Veterinerlik Ajansı (<http://fva.gov.mk/index.php?lang=mk>) tarafından yerine getirilmektedir. Söz konusu ürünler için ihracatın yapıldığı ülkeden sağlık sertifikası istenmektedir.

Taşıt araçlarının ve ölçü aletlerinin standartlarının belirlenmesi ve uygunluk denetimi ile bu ürünler için ihracat ve ithalat sertifikalarının düzenlenmesi Metroloji Bürosu’nun (<https://www.bom.gov.mk/?lang=en>) görev alanına girmektedir.

Gıda, ilaç, tıbbi yardımlar, narkotik maddeler ve diğer kimyasalların ithalat izin belgeleri Sağlık Bakanlığı (<http://zdravstvo.gov.mk/>) tarafından düzenlenmektedir.

Radyoaktif malzeme ve diğer ilgili ürünler için gerekli olan lisanslar Radyasyon Güvenliği Müdürlüğü (<https://www.drs.gov.mk/index.php/en/>) tarafından verilmektedir.

Kimyasal ürünler, atık malzemeler, molibden cevheri ve mineraller, nesli tükenmekte olan ve koruma altındaki yabancı bitkiler, hayvanlar ve mantarlar, kullanılmış lastikler ve havalandırma ünitesi bulunan ikinci el teknik ürünlerin ithalat lisansları Çevre ve Fiziksel Planlama Bakanlığı (<https://www.moepp.gov.mk/?lang=en>) tarafından düzenlenmektedir.

Altın, metal paralar, banknotlar için lisanslar Ekonomi Bakanlığı (<http://www.economy.gov.mk/>) tarafından verilmektedir. Parasal altın ithalatı-ihracatı için gerekli olan belgeler ise Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ulusal Bankası (<https://www.nbrm.mk/pocetna-en.nspk>) tarafından düzenlenmektedir.

Kültürel miras olarak kabul edilen ve koruma altına alınan kültürel ürünlerin ithalatı için gerekli olan belgeler Kültür Bakanlığı (<http://kultura.gov.mk/pocetnamk/>) tarafından düzenlenmektedir.

Silah, mühimmat ve patlayıcı vb. diğer ürünlerin ithalatı-ihracatı-transit geçişi için lisanslar İçişleri Bakanlığı (<https://mvr.gov.mk/default>) tarafından verilmektedir.

Ülkede bu tür izin belgelerinin temini ve transit işlemler için tek nokta hizmet birimi olan EXIM'e (<http://www.exim.gov.mk/EILWeb/startPage.jsf>) başvurulur. EXIM, dış ticaret işlemleri konusunda yetkili 16 kurumu birbirine bağlayan elektronik bir sistemdir. EXIM uygulamasını kullanabilmek için sisteme üye olmak gerekmektedir.

Diğer taraftan, Kuzey Makedonya'da ürünlerin denetimi ve muayenesi ile ilgili şartlar ürünlere bağlı olarak değişmektedir. Gıda ürünlerinde fiziki kontroller her parti için yapılmaktadır. Gıda dışındaki ürünler için gümrüklerdeki fiziki kontrollerin hangi sıklıkla ve ne şekilde yapılacağı Gümrük İdaresi'nin risk analizi yöntemi ile belirlenmektedir. Bu çerçevede, gıda ürünleri, canlı hayvan ve hayvansal ürünler ile bitkilerin ithalatında geçerli olan uygulamalar hakkındaki bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Gıda Ürünleri

Kuzey Makedonya'da gıda güvenliği konusundaki yetkili kurum Gıda ve Veterinerlik Ajansı ve ilgili kanun Gıda Güvenliği Kanunu'dur.

Tahıllar ve tahıl ürünleri, pastacılık ürünleri, meyveler, sebzeler, bitkisel yağlar, gıda katkı maddeleri, kakaolu ürünler, şekerlemeler, sirke, alkollü ve alkolsüz içecekler, bebek gıdaları, diyet ürünleri, baharatlar ve gıdalla temas eden ürünler ve malzemeler sağlık muayenesine tabidir.

İthal edilen gıda ürünleri için gıda güvenliği denetimleri veya sağlık muayeneleri, Gıda ve Veterinerlik Ajansı tarafından belirlenen sınır geçiş gümrüklerinde resmi gıda müfettişleri tarafından yapılmaktadır. İthalatçının veya ihracattan sorumlu kişilerin muayene gümrüğüne ürünler gelmeden en az 24 saat önce ön bildirimde bulunması gerekmektedir.

Sınır muayene gümrüğüne gelen gıda ürünleri üzerinde gıda müfettişlerince, gıda sağlığına dair belgelendirme (gıda sağlık sertifikası, laboratuvar analiz belgesi, gıda ithalat lisansı vb.), paketleme ve işaretleme kurallarına uygunluk denetimi yapılır; duyu testler veya örnekleme ve laboratuvar analizleri gerçekleştirilir.

Analizlerin olumlu çıkması durumunda ürünlerin serbest dolaşıma girişine izin verilir. Hayvansal gıdaların ithalatında, ithalatçının ithalat lisansına sahip olması gerekir. İthalat lisansı, Gıda ve Veterinerlik Ajansı'ndan temin edilmektedir.

Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler:

Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerin güvenliği konusunda yetkili kurum Gıda ve Veterinerlik Ajansı'dır. Bu alandaki yasal düzenlemeler, Gıda Güvenliği Kanunu, Hayvan Sağlığı Kanunu, Hayvansal Ürünler Kanunu, Hayvanların Kaydı ve Kimlik Tespiti Kanunu, Hayvanların Korunması ve Refahı Kanunu, Hayvansal İlaçlar Kanunu ile yapılmıştır.

Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerin Kuzey Makedonya'ya ithal edilebilmesi için sınır muayene gümrüklerinde veteriner kontrolünden geçmesi gerekmektedir. Hangi ürünlerin veterinerlik kontrolüne tabi tutulacağı Gıda ve Veterinerlik Ajansı tarafından çıkarılan bir yönetmelik (RG 30/2008) ile belirlenmiştir. Söz konusu yönetmelik, 2007/275 sayılı AB Komisyon Yönetmeliği ile uyumlu hükümler içermektedir.

Veterinerlik kontrolleri, Gıda ve Veterinerlik Ajansı tarafından belirlenen sınır geçiş gümrüklerinde resmi veterinerlik müfettişleri tarafından yapılmaktadır. İthalatçının veya yetkili temsilcisinin muayene gümrüğüne ürünler gelmeden en az 24 saat önce ön bildirimde bulunması gerekir. Sınır muayene gümrüğüne gelen hayvanlar ve hayvansal ürünlerle ilgili olarak, veterinerlik müfettişleri tarafından öncelikle belge (ithalat lisansı, veterinerlik sağlık sertifikası, taşıma belgeleri vb.) kontrolü ve belgelerin incelenip yeterli bulunması halinde, genel muayene ve laboratuvar analizleri gerçekleştirilir.

Muayene ve analizlerin olumlu çıkması durumunda, ürünlerin serbest dolaşıma girişine izin verilir. Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalatında, ithalatçının Gıda ve Veterinerlik Ajansı'ndan alınan hayvansal ürünler ithalat lisansına sahip olması gerekir.

Bitkiler ve Bitki Çoğaltma Ürünleri

Bitkiler ve bitki çoğaltma ürünleri konusundaki yetkili kurumlar, Tarım, Ormanlık ve Su Ekonomisi Bakanlığı'na bağlı Bitki Sağlığı Müdürlüğü, Devlet Bitki Sağlığı Laboratuvarı ile Tohum ve Çoğaltma Maddeleri Müdürlüğü'dür. Bu alandaki ilgili mevzuat, Bitki Sağlığı Kanunu, Bitki Koruma Ürünleri Kanunu ve Tohum ve Bitki Çoğaltma Ürünleri Kanunu'dur.

Belirli bitki türleri, tarımsal çoğaltma maddeleri, orman çoğaltma maddeleri ve bitki koruma araçlarının Kuzey Makedonya'ya ithal edilebilmesi için özel olarak yetkilendirilmiş sınır geçiş noktalarında muayene edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, ithalatçının öncelikle muayene kontrol başvurusu yapması ve sonrasında karantinaya tabi zararlılarla ilgili örneklem analizinin gerçekleştirilmesi gerekir. Karantina sırasında zararlı tespit edilmesi halinde, ürünler iade edilir veya ithalatçıyla anlaşmalı olarak imha edilir.

Sertifikalı tohumlar ve çoğaltma ürünleri için Tarım, Ormanlık ve Su Ekonomisi Bakanlığı'nın belirlediği kurumlar tarafından bitki büyüme döneminde bitki sağlığı denetimi yapılır. Tanınmış uluslararası otoritelerce güvenli olduğu tespit edilen ürünler için ilave sertifika talep edilmez.

Bitkilerin ve bitkisel ürünlerin ithalatında, söz konusu ürünlerin menşe ülkesince düzenlenen orijinal bitki sağlığı sertifikasına sahip olması gerekir. Bitki Sağlığı Müdürlüğü, bitkilerin, bitkisel ürünlerin ve bitki koruma ürünlerinin ithal ve ihracatında bitki sağlığı sertifikası düzenler.

Tohum ve bitki çoğaltma maddelerinin ithalatı, Tohum ve Çoğaltma Maddeleri Müdürlüğü tarafından yetkilendirilmiş ithalatçılarca yapılabilir. Sadece ulusal tür listesinde kayıtlı bitki

türlerinin tohum ve çoğaltma maddeleri ithal edilebilir. İthalatçı, ürünlerin ülkeye varışından önce bitki sağlığı müfettişlerine bildirimde bulunur. Bazı özel durumlarda, Tohum ve Çoğaltma Maddeleri Müdürlüğü henüz Kuzey Makedonya’da kayıt altına alınmamış türler için de özel ithalat izni düzenleyebilir.

Uygunluk Değerlendirme

Devlet Piyasa Denetim Kurumu: <http://www.dpi.gov.mk>

Kuzey Makedonya Akreditasyon Kurumu: <http://www.iarm.gov.mk>

Kuzey Makedonya Ekonomi Bakanlığı: <http://www.economy.gov.mk>

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Kuzey Makedonya Standardizasyon Kurumu: <http://www.isrsm.gov.mk/en>

Teknik Engeller

Kuzey Makedonya, Türkiye’den, kuş gribini gerekçe göstererek tavukçuluk ürünleri (et ve yumurta) ithalatını yasaklamış; AB’nin süt ve süt ürünlerinde uyguladığı onaylanmış tesis uygulamasını aynen benimsemiş olması nedeniyle de süt ve süt ürünleri ithalatını kısıtlamış durumdadır.

Halihazırda AB üyesi olmayan ve AB ile ticari ortaklığı bir çeşit serbest ticaret anlaşması niteliği taşıyan İstikrar ve İşbirliği Anlaşması’na dayanan Kuzey Makedonya, esasen ticari konularda kendi kararlarını alabilmesi gereken bir ülke konumundadır. Bununla birlikte, ülkenin siyasi ve ticari-ekonomik önceliklerinin AB’ye tam üyeliğe endekslenmesi nedeniyle ticari-ekonomik alanlardaki tüm mevzuat AB’ye paralel olarak hazırlanmakta ve AB’nin bu alanlardaki uygulamaları (herhangi bir inisiyatif kullanılmaksızın) aynen benimsenmektedir.

T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://www.teknikenqel.gov.tr/#/ulke/K.Makedonya>).

Ticarette Teknik Engeller web sitesi, kullanıcıların teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu siteden ülkeler itibarıyla ticarette teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ülkelerin mevzuat ve uygulamaları hakkında Bakanlığımızdan bilgi talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Söz konusu siteye ücretsiz olarak üye olunabilmektedir. Sitenin üyelerine ilgilendikleri ülke ve ürün gruplarına ilişkin düzenlemeler günlük olarak e-posta ile gönderilmektedir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Kuzey Makedonya, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) üyesidir ve Bern Sözleşmesi, Paris Sözleşmesi, Patent İşbirliği Antlaşması ve WIPO Telif Hakkı Antlaşması dahil olmak üzere bir dizi uluslararası anlaşmaya taraftır. Ülkede fikri mülkiyet haklarının (IPR) korunmasına ilişkin sorumluluk, çok sayıda kurum arasında paylaştırılmıştır.

Bu kapsamda, Devlet Sınai Mülkiyet Ofisi, patentler, ticari markalar, hizmet markaları, tasarımlar ve modellerle ilgili konulardan; Kültür Bakanlığı bünyesindeki küçük bir birim telif hakları vb. hakların (örneğin müzik, film, televizyon) korunmasından; Devlet Piyasa Denetim Kurumu, piyasaları izlemekten ve sahte/korsan malların satışını önlemekten; İçişleri Bakanlığı ise internette işlenen fikri mülkiyet hakları ile ilgili suçların engellenmesinden sorumludur. Gümrük İdaresi, eşyanın gerçekliğine ilişkin hak sahibinden teyit alana kadar şüpheli malları dağıtımını durdurmak için alıkoyma hakkına sahiptir. Sahte ürünlere el koyulması için periyodik olarak denetimler gerçekleştiren Ulusal Fikri Mülkiyet Koordinasyon Kurulu, genellikle açık hava pazarlarındaki küçük satıcılara odaklanmakta ve çoğunlukla ticari marka ihlallerini önlemeyi hedeflemektedir.

Kuzey Makedonya, fikri mülkiyet hakları yasalarını ve düzenlemelerini AB standartlarıyla uyumlu hale getirme yolundaki çalışmalarını sürdürmekle birlikte, bu yasaların ihlali, ülkede sıklıkla karşılaşılan ve kolluk kuvvetlerinin engellemekte yetersiz kaldıkları bir durumdur.

Adalet sistemindeki eksiklikler nedeniyle IPR davalarını ele alacak özel mahkemeler mevcut değildir. Asliye ve ceza mahkemelerindeki savcılarının ve hâkimlerin fikri mülkiyet davaları hakkında yeterli deneyimi bulunmamaktadır. Pek çok hak sahibi, fikri mülkiyet haklarını ihlal eden kişiler genellikle tazminat ödeyecek mali kaynaklara sahip olmadığı için bu kişilere karşı yasal işlem başlatamamaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları ihlalinin cezaları, işyerinin 30 ila 60 gün arasında kapatılması, 5.000 avroya kadar para cezası veya beş yıla kadar hapis cezası şeklinde değişmektedir.

Telif hakları için; Kuzey Makedonya Kültür Bakanlığı'na başvurmak gerekmektedir (<https://kultura.gov.mk/>).

Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin bilgilere ise Kuzey Makedonya Endüstriyel Hakların Korunması Ofisi'nden (<https://www.ippo.gov.mk>) ulaşılabilir.

Dağıtım Kanalları

Endüstriyel ve tarımsal üretim imkân ve kapasiteleri sınırlı ve bu nedenle büyük ölçüde ithalata bağımlı bir ekonomik yapısı olan Kuzey Makedonya'da ürünlerini dağıtmak ve pazarlamak isteyen yabancı firmalar için önemli sayıda tüccar, acente, aracı, toptancı ve perakendeci bulmak mümkündür.

Ülkede tipik dağıtım kanallarının çoğu mevcuttur, ancak bunlar AB ülkelerindeki kadar gelişmiş dağıtım ve pazarlama teknikleri kullanamamaktadır. Yasal açıdan zorunlu olmamakla birlikte,

Kuzey Makedonya pazarında başarıya ulaşabilmek için güçlü ve güvenilir bir acente/distribütör ile anlaşma yapılmasında yarar bulunmaktadır. Kuzey Makedonya'nın nispeten küçük bir ülke olması nedeniyle, anlaşma yapılacak acente/distribütörün, bölgedeki Arnavutluk, Kosova gibi ülkelerde de faaliyet göstermek istemesi olağan bir durumdur.

Ülkedeki en önemli pazar, birçok ticari aktivitenin gerçekleştiği başkent Üsküp'tür. Diğer önemli iş merkezleri, Bitola (Manastır), Prilep ve Tetovo (Kalkandelen) şehirleridir. Kuzey Makedonya karayla çevrili bir ülke olduğundan, deniz taşımaları genellikle Yunanistan'ın Selanik ve daha az sıklıkla Pire limanlarından ve Arnavutluk'un Durres limanından yapılmaktadır. Hava taşımacılığı "TAV Havalimanları" tarafından işletilen Üsküp ve Ohri'deki iki havalimanından gerçekleştirilmektedir. Ürünler ülkeye ayrıca karadan kamyonlarla ve demiryolu ile ulaştırılmaktadır.

Kuzey Makedonya'da gıda ve ihtiyaç ürünlerinin çoğu, perakendecilere satış yapan distribütörler tarafından ithal edilmektedir. Birkaç perakendeci kendi satış noktalarında doğrudan satış için mal ithal etmektedir. Kuzey Makedonya'nın perakende sektörüne genellikle küçük firmalar hâkim olmakla birlikte, başkent Üsküp'te üç adet alışveriş merkezi (City Mall, East Gate Mall, Ramstore Mall) bulunmaktadır. Ayrıca, piyasada iki büyük yabancı süpermarket zinciri faaliyet göstermektedir: "Vero (Yunan Veropoulos Grubu'nun bir parçası)" ve Türkiye menşeli ürünlerin ağırlıkta olduğu "Ramstore". Diğer önemli yerel perakendeciler ise "Tinex", "Kam Market" ve "Kipper Market" olarak sıralanabilir.

Tüketici Tercihleri

Doğrudan satış Kuzey Makedonya'da pek fazla gelişmemiştir. Ülkede doğrudan pazarlama tekniklerinin geliştirilmesine ve tüketiciyi koruyan düzenlemelerin hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır. Kırsal alanda yaşayan tüketiciler genellikle yerel satıcılardan alışveriş yapmayı daha fazla tercih etmektedir. Kuzey Makedonya'daki harcanabilir gelirin diğer Avrupa ülkelerine göre düşük seviyelerde olması, tüketicileri fiyata karşı duyarlı hale getirmekte; bu durum firmaları mallarını fiyatlandırırken dikkatli davranmaya zorlamaktadır. Ülkede ithal malların fiyatları, yerel mallara göre oldukça yüksektir.

Kuzey Makedonya'da tüketicilerin çoğunluğu için ürünlerin fiyatlarının makul olması, alışveriş sırasında dikkate alınan temel faktördür. Bu durum, geleneksel mağazalarda satılan düşük kalitedeki mallara olan ilgiyi halen devam ettirmektedir. Fikri mülkiyet hakları alanındaki sıkıntılar nedeniyle çoğu ürün, tüketicilerin ilgisini çekmek için sahte markalarla satılabilmektedir. Ancak, kaliteli mallara duyulan ilgi her geçen gün artmakta ve bu mallara daha fazla ücret ödeyebilecek maddi güce ulaşan tüketici kesimi genişlemektedir. Öte yandan, finansman ve ödeme koşullarına dikkat etmek, ülkede başarılı bir satışı gerçekleştirmek için en önemli noktalardır. Çoğu tüketici alışverişlerinde aylık taksitlendirmeyi tercih etmektedir.

Birçok yerde olduğu gibi Kuzey Makedonya'da da ucuz Uzakdoğu ürünlerinden uzak durma eğilimi bulunmakta iken, İtalya, Almanya, Fransa gibi imajı parlatılmış ülkelerin ürünlerine karşı da ölçsüz bir düşkünlük görülebilmektedir. Türk malları halihazırda Kuzey Makedonya'da bilinmekte ve 1990'lı yıllarda yaşanan olumsuz Türk malı imajı, yerini giderek kaliteli ve makul fiyatlı Türk malı imajına bırakmaktadır. Kuzey Makedonya'da popülaritesi giderek yükselmekte

olan Türk ürünlerinin fiyatlandırılması açısından dikkat edilmesi gereken nokta, marka düşkünlüğüne rağmen fiyat hassasiyeti yüksek olan tüketicilerin zihinlerindeki konumlandırmayı doğru yapabilmektir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Reklamcılık Kuzey Makedonya'da en hızlı gelişen hizmet sektörüdür. Hem tüketiciler hem firmalar reklam ve diğer pazarlama hizmetlerinin ne kadar önemli olduğunu artık fark etmeye başlamışlardır. Ülkede firmalar tarafından tercih edilen reklam şekilleri sırasıyla; yazılı medya, gazete ve dergiler, radyo, büyük reklam panoları-tabelalar, satış geliştirme literatürü (broşür, ilan, katalog vb.), etkinlik sponsorluğu ve televizyondur.

Televizyon reklamları çoğu Makedon firması için pahalı olduğu için bu yolu genellikle yabancı firmalar, özellikle de tüketim malları için kullanmaktadır. Ülkedeki belli başlı bütün medya organları güncellenmiş web sitelerine sahiptir ve online medyanın tüketiciler üzerindeki etkisi giderek artmaktadır. Sosyal medyanın ticari amaçlarla kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Kamu İhaleleri

Devlet kurumlarının kendi alımlarını kendilerinin gerçekleştirdikleri, merkezi olmayan bir kamu alım sisteminin bulunduğu Kuzey Makedonya'da devlet kurumlarına satış yapmak zorlu bir süreçtir. Ülkenin kamu alımlarını düzenleyen yeni Kamu Alımları Kanunu 1 Nisan 2019'da yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanuna göre merkezi hükümet, belediyeler ve kamu fonu alan herhangi bir kuruluş, kanunda belirtilen kamu ihale prosedürlerini izlemelidir. Kanun, kamu alımlarında yerli ve yabancı ekonomik operatörlere eşit muameleyi garanti etmektedir. Bununla birlikte, savunma vb. kritik alanlarda ihalelere katılım sadece yerli şirketlerle sınırlı tutulabilmektedir.

Kanun, ihale kararlarında ana kriterin en düşük teklif yerine ekonomik açıdan en avantajlı teklif olmasını zorunlu kılmaktadır. Maliye Bakanlığı bünyesindeki Kamu İhale Bürosu, e-ihale sistemini işletmektedir. Kamu ihalelerine katılmak için elektronik kamu alımları sistemine (ESPP) önceden kayıt yaptırmak zorunludur. Firmaların kamu alımları usullerine ilişkin itirazlarını ilgili Devlet Komitesi'ne iletmeleri mümkündür.

Kuzey Makedonya'da kamu ihale süreçlerinde şeffaflık eksikliği, siyasi kayırmacılık ve iptallerle sık sık karşılaşmakta; bu durum, kamu ihalelerine teklif veren firmalar için engel oluşturmaktadır. Ancak, ülkenin altyapısının ve üstyapısının yenilenmesine duyulan ciddi ihtiyaç nedeniyle kamu tarafından açılan büyük ölçekli ihaleler ve söz konusu ihalelerin önemli bir bölümünün Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası vb. uluslararası finans kuruluşları tarafından finanse edilmesi pazarı cazip hale getirmektedir. K. Makedonya'da görev ve yetki alanlarına göre ihaleci kuruluş niteliği taşıyan Bakanlıklar aşağıda belirtilmektedir:

- Altyapı, ulaştırma ve haberleşme alanlarında Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı
- Çevre projeleri alanlarında Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı
- Sulama barajları alanında Tarım, Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- Enerji ve turizm alanlarında Ekonomi Bakanlığı

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım, Hayvancılık ve Orman

Ülkenin uygun iklim şartları, gelişmiş bir tarım sektörünün oluşumuna yol açmıştır. Ülkede işlenebilir toprak 1,3 milyon hektardır. Makedon Hükümeti, yerli, yabancı yatırımlar, ekonominin büyümesi ve gelişmesi için tarımı hedef sanayi olarak belirlemiştir.

Tarım, ormancılık, balıkçılık ve gıda işleme de dahil olmak üzere K. Makedonya'daki tarım GSYİH'nin %10'unu oluşturmakta ve işgücünün % 16,'sını istihdam etmektedir.

1990'lı yılların başında Eski Yugoslavya'nın dağılması, geleneksel pazarlarını kaybeden K. Makedonya çiftçilik sektörünü imalat sektörü kadar olmasa da kötü etkilemiştir. 1999'da yürürlüğe giren kanun, bireylere toprak mülkiyeti hakkı tanımaktadır. Kanun uzun vadeli toprak kiralama hakkı ve işlenebilir toprak için 40 yıla, hayvancılık yapılacak toprak kullanımı için 20 yıla varan vergi muafiyetleri vermektedir.

Ülke erken sezon meyve ve sebze üretimi gibi katma değeri yüksek ürünlerle ihracatını arttırma potansiyeline sahiptir. Bununla beraber K. Makedonya gıda ihtiyacının büyük bir kısmını ithalatla karşılamaktadır. K. Makedonya'nın tarım ürünleri ticaretinde AB Ülkeleri, Batı Balkan Ülkeleri ve komşu ülkeler olan Bulgaristan ve Yunanistan başta gelmektedir. K. Makedonya'nın belli başlı ihraç ürünleri; tütün, şarap taze ve işlenmiş sebze ve meyve ve kuzu etidir. Belli başlı ithal ürünleri ise et, tütün, yağlı tohumlar ve hububattır.

Hükümet tarım sektörünü, ülke ekonomisinin bir dinamosu olarak görmekte ve kanun ve uygulamalarını AB kurallarına uygulamaya çalışmaktadır. 2009 Ocak ayından bu yana, gıda ürünlerine uygulanacak sağlık ve hijyen şartlarını belirleyen bir kanunla, her tarım kuruluşu HACCP standartlarına uygun üretim ve/veya ticaret yapmakla mecbur kılınmıştır.

Organik tarım, bir diğer gelişmekte olan ve potansiyel barındıran bir sektördür. 2009'da kabul edilen bir kanunla organik tarım şartları AB standartları ile harmonize edilmiş, Hükümet çiftçilere finansal destekte bulunmuş ve organik tarım konusunda tüketicilerin farkındalığını arttırmak için ciddi bir ulusal kampanya başlatmıştır. Ülkede 600 civarında organik tarım çiftliği bulunmakta ve bu çiftliklerde çoğunlukla hububat yetiştirilmektedir.

Ülkede sebze üretimi ihracat odaklıdır. Üretilen %80 sebze taze, konserve ya da işlenmiş olarak ihraç edilmektedir. Sebze üretimi daha çok ülkenin güney ve doğu kısmında yoğunlaşmıştır. Üretimin %75'ten fazlası açık alanlarda yapılmakta, %20'si plastik tüneller ve diğerleri seralarda yetiştirilmektedir. Yetiştirilen ilk üç sebze çeşidi; domates (%50'den fazla), biber ve lahanadır.

Ülkedeki tarım sektörünün en önemli sorunu yeni araç-gereçlerin yetersizliği ve standartların AB standartlarından uzak olmasıdır. K. Makedonya tarımının kalite ve miktar olarak artması için tarım makineleri ve aletleri, et ve süt ürünleri aletleri ve veterinerlik aletleri ve donanımlarının sağlanması gerekmektedir. Yerel tarım makineleri üretimi çok sınırlı olup, çoğunluğu ithalata dayalıdır.

Ayrıca, atık arıtma ve atma, hijyen, hayvan sağlığı ve çevre standartlarına uyum konularında ülkenin halen ciddi eksiklikleri bulunmaktadır.

Sanayi

Gıda ve içecek işleme, taze sebze ve meyve K. Makedonya'nın en önemli tarım sanayii kollarıdır. İşlenmiş gıdalar hem yarı işlenmiş (dondurulmuş, kurutulmuş, konsantre edilmiş gıdalar) hem de tam işlenmiş gıdaları (konserve ve korunmuş gıdalar) içermektedir. İşlenmiş gıda ürünlerinin %75'den fazlası, çoğunluğu AB ve komşu ülkeler olmak üzere ihraç edilmektedir.

Gıda işleme sanayinde en önemli ham madde kırmızıbiber, domates, vişne, elma ve eriktir. Gıda ve içecek endüstrisi önceki başarılar ve potansiyel göz önünde tutulduğunda K. Makedonya'da umut veren en önemli sektörü oluşturmaktadır. Gıda işleme sektörü daha çok özel firmaların elindedir.

K. Makedonya yıllık olarak, çoğu iç tüketim için bira ve şarap üretmektedir. Üsküp, Prilep ve Bitola'da bira fabrikaları bulunmaktadır. Ülkenin kuzey bölümü kırmızı şarap, sıcak güney bölümü ise beyaz şarap için uygun koşullara sahiptir. Şarap ihracatı genellikle fıçılarla olmakla birlikte, son yıllarda giderek artan sayıda küçük şarap üreticisi şişelenmiş şarap ihraç etmeye başlamıştır. Üretilen şarabın %60'ından fazlası başta AB Ülkeleri, eski Yugoslav Cumhuriyetleri, Rusya ve ABD'ye ihraç edilmektedir.

Madencilik

Yeraltı kaynakları açısından oldukça zengin olan K. Makedonya'da madencilik ve metalürji sektörü halen kapasitesinin altında çalışmaktadır.

Sektördeki firmaların teknolojisinin yenilenmesi ve enerji tasarrufu sağlayacak teknolojilere geçiş düşünülmektedir. Özellikle kurşun ve çinko üreten tesislerin yenilenmesi gerekmektedir. Maden ve metalürji üretiminin yarıdan fazlası AB ülkelerine ve ABD'ye ihraç edilmektedir.

Enerji

K. Makedonya'daki enerji pazarı, liberalleşme, bölgesel işbirliği ve enerji üretiminin yeniden yapılanması sayesinde geniş kapsamlı olarak yeniden şekillenmiştir. 1994'ten beri ülkedeki elektrik kullanımı yıllık olarak %3 oranında artmaktadır. 2006 yılında K. Makedonya elektrik kurumu ESM (Elektrostopanstvo na Makedonija), Avusturyalı EVN firması tarafından satın alınarak özelleştirilmiştir.

Ülkede, Selanik limanında başlayıp Üsküp'teki OKTA rafinerisinde sonlanan ve yıllık 2,5 milyon tonluk petrolün depolanabileceği bir petrol boru hattı bulunmaktadır. OKTA rafinerisi, zamanında güney Yugoslavya'nın petrol ihtiyacını gidermek amacıyla kurulmuş olup, bugün sadece ülke için gerekli olan 1 milyon ton petrolü değil, komşu ülkelere de ihraç edilen petrolü

rafine emektedir. OKTA'dan Kosova ve Sırbistan'a petrol boru hattı döşenmesi de gündemde olan bir diğer projedir. Koridor 10'a paralel giden Üsküp-Selanik boru hattına ek olarak ABD Konsorsiyumu AMBO (Albanian-Macedonian-Bulgarian-Oil), doğu-batı Koridor 8 hattında, Bulgaristan'ın Karadeniz'deki Burgaz limanı ile Arnavutluk'un Adriyatik'deki limanı Vlore'yi bağlayacak yeni bir petrol boru hattının yapılmasını önermiştir. Bu hattın gerçekleşmesi ile Hazar Bölgesi petrolünün Batı Avrupa ve ABD pazarlarına taşınması kolaylaştırılmış olacaktır.

K. Makedonya'da ülke çapında doğal gaz boru hattı döşenmesi ve dağıtılması üzerine inşaatlar yürütülmektedir. Şu anda K. Makedonya küçük oranda doğal gaz ihtiyacını Rusya ve Bulgaristan'dan temin etmektedir. Rus gazını Bulgar sınırından Üsküp'e taşıyan doğalgaz boru hattı ise halihazırda inşa edilmiştir. Bu boru hattı şimdilik endüstriyel kullanıcılara hizmet vermekte olup, şehirlerde kullanım amacıyla birkaç pilot çalışma başlatılmıştır. Ayrıca, Makedon Hükümeti bu hata diğer Makedon şehirlerini de bağlamayı hedeflemektedir.

Hizmet Sektörleri

Turizm

Ülkede turizm sektörü ihracat ve yatırım alanında birçok imkan sunmakta ve geleceğe yönelik de önemli bir sektörü oluşturmaktadır. Ülkenin coğrafi konumu, yumuşak iklimi, tarihi ve dini mekanları turizm sektörünün gelişimi için güzel imkanlar yaratmaktadır.

Ülkede Roma, Ortaçağ ve Osmanlı döneminden kalma tarihi eserler mevcuttur. Aynı zamanda ülkede birçok termal su kaynağı ve dağ turizmi açısından uygun olanaklar bulunmaktadır. Ülkede iki bin metrenin üzerinde yüksekliğe sahip 16 dağ bulunması kış turizmi olanaklarını artırmaktadır.

K. Makedonya'da 80.000 üzerinde yatak kapasitesi bulunmaktadır. Ülke turistleri çekecek Ohri, Prespa ve Dojran Gölleri gibi birçok doğal güzelliklere, kamping, tırmanma ve kış sporlarının yapılabilirdiği yüksek dağlara sahiptir. En çok ziyaret edilen yer, ülkeye gelen turist sayısının yaklaşık % 80'i ile Ohri Gölü'dür. Ohri, doğal güzelliği ile UNESCO tarihi/kültürel miras korumasına alınmış bir şehirdir. Ülkede çoğu otel ve turistik tesisin, özellikle de su sporlarına uygun Ohri sahillerindeki tesisler, kayak merkezleri olan Mavrovo, Shara ve Pelister'deki yolları, kayak pistleri, teleferik ve oteller onarıma ve iyileştirilme ihtiyacı duymaktadır.

Turizm sektörünün en önemli problemleri kur politikasından kaynaklanan fiyat rekabeti, sektördeki özelleştirmenin yavaş ilerlemesi ve yatırım yetersizliğidir. En fazla turist geldiği ülkeler; eski Yugoslavya Cumhuriyetleri, Bulgaristan, Yunanistan, Almanya, Hollanda ve İtalya'dır.

Bilişim ve Telekomünikasyon

Bilgisayar ve bilişim teknolojileri sektörü ülkede hızla gelişmektedir. Ülkede bu sektörde, bireysel bilgisayarların kuruluş, satış ve bakım aşamalarından, ağ oluşturma, sistem bütünleştirme, yazılım geliştirme, internet servisi sağlama, web tasarım, multimedya, danışmanlık ve eğitim alanlarına kadar hizmet sunmak mümkündür. Bu konuda dünyanın en önde gelen firmaları (Microsoft, Cisco, IBM, Oracle, Compaq, Hewlett Packard, Dell, Sun

Microsystems, Apple, Lotus gibi) ülkede şubeler, dağıtıcılar, toptancılar ve ortaklıklar aracılığıyla bulunmakta, ürün ve hizmetlerini satabilmektedirler.

Ekonomik reformların bir parçası olarak haberleşme sektörü de liberalleştirilmiş ve zorunlu olarak özelleştirilmiştir. Özellikle internet hatları ve hizmetleri geliştirilmiştir. Rekabet daha çok altyapı temelinde olsa da gerçekleştirilen düzenlemelerle, toptan satış pazarında gözle görülen bir kullanım artışı sağlanmıştır. Gelişen internet hızı, televizyon yayını gibi, yeni internet temelli hizmetlerin ve dolayısıyla kullanıcı sayısını da arttırmıştır. Dijital televizyon yayınları ülkenin geneline yaygınlaştırılmış durumdadır.

Cep telefonu pazarında rekabet oldukça kuvvetlidir. 2005 yılında kabul edilen bir kanunla elektronik haberleşme konusuna düzenleme getirilmiş, üç cep operatörü firması arasında ciddi bir rekabet başlatmıştır; T-Mobile (Alman), One (Sloven, eski Yunan) ve VIP (Avusturya).

Milli telekomünikasyon şirketi 2001 yılında hisselerinin %51'i Macar Matav firmasına satılarak özelleştirilmiştir. Yeni düzenlemelerle birlikte, özellikle sabit telefon hattı pazarında, özel firmaların şanslarının daha da artacağı beklenmektedir.

Müteahhitlik

Komünist dönem boyunca Makedon firmaları özellikle Ortadoğu ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerde büyük inşaat projelerinde yer almışlardır. Bu nedenle K. Makedonya bu sektörde bilgi birikimi ve iş gücü açısından önemli bir tecrübeye sahiptir.

K. Makedonya'da inşaat endüstrisi özellikle sivil mühendislik ve hidro-inşaat alanlarında modern teknoloji ve kalifiye işgücü bulunmaktadır. Bu sebeple K. Makedonya, önemli bir inşaat hizmetleri sağlayıcısıdır. Yerel firmalar küçük-büyük çaplı projelerle Merkezi Avrupa'da, Ortadoğu'da ve Rusya'da hizmet vermektedirler. Makedon firmaları, Rus pazarında etkin olarak yer almakta, Almanya ve İtalya'da da AB projelerine katılmaktadırlar.

İnşaat sektörü GSYİH'nin %5-8'ini oluşturmaktadır. Yapı malzemeleri üreticileri verilerine göre, inşaat sektörü hızla büyümeye devam etmektedir. Aynı zamanda K. Makedonya Kosova ve Arnavutluk'a yapı malzemeleri temin eden baş tedarikçi ülkedir.

Makedon inşaat firmaları çok yönlü ve yetenekli firmalardır. Otoyolların, sivil ve askeri havalimanlarının, köprülerin, gökdelenlerin, sanayi tesislerinin, barajların, tünellerin, sulama, su rezervi ve kanalizasyon sistemlerinin, arıtma tesislerinin tasarımı ve inşasını gerçekleştirebilecek kapasitededirler. Makedon inşaat firmaları yerel projelerde uzmanlık eğitimi, yatırım programları, mühendislik ve teknik uzmanlık gözetimi hizmetleri de vermektedir.

Lojistik

K. Makedonya Balkan Bölgesinin anahtar karayolu ve demiryollarının geçtiği merkezde yer almakta olup, bu açıdan komşu ve AB ülkeleri ile kara ve demir yollarının inşasını geliştirmek durumundadır. Ülke, Güney komşusu Yunanistan ile yaşanan siyasi yüksek tansiyon dış ticaretin özellikle Arnavutluk ve Bulgaristan'a yönelmesine sebep olmuştur. Bu yüzden de bu ülkelerle olan kara ve demir yolları hatlarının çoğaltılması ve mevcut olanların da yenilenmesine Makedon Hükümeti açısından öncelik verilmiştir.

Ülkede ulaştırma konusunda yürütölen inşaat projelerinde, ekipman ve hizmet temini, teknik destek gibi alanlarda oldukça fazla iş yapabilme olanakları bulunmaktadır. Ülkede gerçekleştirilen iyileştirmelerle bu yolların engellerinin kaldırılmasına ve inşaatların tamamlanmasına ağırlık verilmektedir. Ülkenin altyapısı, ciddi şekilde geliştirme ve yenileme gereksinmesi duyulmasına rağmen, Yunanistan hariç diğer bölge ölkelerinin altyapılarından daha iyi durumdadır.

Birçok yabancı havayolu şirketi Türk Havayolları-THY de dahil olmak üzere Üsköp havalimanına uçmaktadır. Ancak ölkenin, sınırlı havayolu ulaşım hattı ve rekabete kapalı hava taşımacılığı olduğunu söylemek mümkündür.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

K. Makedonya'daki zaman kavramının ve çalışanların sosyal olarak işe bakışlarının Türkiye'deki iş kültüründen farklıdır. K. Makedonya'daki herhangi bir firmayla iş ilişkisine girerken beklentilerin doğru oluşturulması, daha sonrasında oluşabilecek yanlış algılamaların ve sorunların baştan önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Tanışma ve Selamlaşma

Kuzey Makedonya'da yabancılar arasındaki ilk tanışmada, sıkı bir şekilde tokalaşmak ve tokalaşma sırasında karşınızdaki kişiyle göz teması kurmak gerekir. Eğer karşınızdaki kişi daha önceden tanıdığınız ve samimiyet kurduğunuz biri ise hafif bir kucaklaşma olabilir. Müslüman erkek veya kadınlar, karşı cinsten kişilerle fiziksel temas kurmamayı tercih edebilir. Bu kişiyi sözlü olarak selamlamak ve elini uzatıp uzatmayacağını gözlemleyerek hareket etmek en iyisidir. Genel sözlü selamlama "Dobro utro" (Günaydın), "Dobar den" (İyi günler) veya "Dobro vecher" (İyi akşamlar) şeklindedir.

Vücut Dili

Makedonlar genellikle diğer insanlardan bir kol uzunluğundan biraz daha az bir mesafede dururlar. Birbirini iyi tanıyan arkadaşlar arasında dokunmak sorun değilken, yabancılar arasında fiziksel temas nadirdir. İnsanların konuşma boyunca düzenli olarak doğrudan göz teması kurmaları beklenir. Çoğu Makedon'un iletişim tarzı, kişinin geçmişine (dini, etnik, sosyal, eğitimsel vb.) göre belirlenir. Kuzey Makedonya'da insanlar genel olarak kibardır ama doğrudan iletişimi tercih ederler. Eğer çok önemli bir düşünceleri varsa, konuşmaktan ve bu konuda tartışmaktan çekinmezler ve bunun tersi de geçerlidir. İyi bir dinleyici olmalarına rağmen daha fazla konuşma eğilimindedirler. Çoğu zaman jestleri ve sözsüz iletişimi kullanarak hızlı ve yüksek sesle konuşurlar.

Kurumsal Kültür

Çoğu Balkan ve Akdeniz toplumu gibi Makedonlar da zaman konusunda çok rahat bir bakış açısına sahiptir. Son dönemde Batılılarla temasların yoğunlaşması nedeniyle randevuya zamanında varmak önem kazanmış olmakla birlikte, Makedon mevkidaşınızın geç kalması olağan dışı bir durum değildir. 15-20 dakikalık bir zaman farkı genellikle hoşgörüle karşılanır.

Kartvizitler genellikle ilk tanışma esnasında takdim edilir. Kartvizit alışverişini düzenleyen net bir gelenek yoktur, ancak başka birinin kartvizitine kayıtsız davranmamak en iyisidir. Eğer firmanız on yıldan daha uzun bir süre önce kurulmuşsa bu noktanın vurgulanması faydalıdır. Makedonlar geçmişi köklü olan bir firmayı güvenilir ve değerli bulurlar.

Toplantılarda selamlamalar genellikle yüksek statüden düşük statüye doğru yapılır. Kadınlar varsa, ilk selamlanan onlar olur. En yüksek statüye sahip kişi konuşmayı başlatır ve bitirir. Doğrudan sorular kabul edilebilir, ancak toplantı bittiğinde başka soru yöneltilmemelidir. Toplantı başlamadan önce hal-hatır sorma ve kısa konuşmalar kabul edilebilir ve genellikle beklenir. Kuzey Makedonya'da iş görüşmeleri için kafeler ve evler de tercih edilebilir.

Makedonlar pazarlık yapmaktan pek hoşlanmazlar. Pazarlık yapma isteğinizi nezaketen de olsa geri çevirmediklerinde, pazarlığı olabildiğince hızlı bir şekilde sonlandırmaya çalışırlar.

Kuzey Makedonya'da geleneksel çalışma saatleri 08:30 - 16:30 arasındadır, ancak giderek artan sayıda işletme, hafta sonu saatleri de dâhil olmak üzere Batı alışma saatlerini benimsemektedir. Alışveriş merkezleri Pazar günleri de açık olmakla birlikte, süpermarketler ve eczaneler (alışveriş merkezlerindekiiler hariç) Pazar günleri kapalıdır.

Kıyafet

Makedonlar alışma ortamlarında genellikle rahat giyinmeyi (gömlek veya bluz altına pantolon veya etek) tercih ederler. Erkekler arasında takım elbise ve kravat kullanımı pek yaygın değildir, bu tür kıyafetler ancak resmi ortamlarda/görüşmelerde tercih edilir.

Hediyeleşme ve Sofra Adabı

Kuzey Makedonya'da iş görüşmelerinde ve toplantılarında pahalı ve abartılı olmamak kaydıyla hediyeler verilebilir ve alınabilir. Başkalarından hediye veya yiyecek kabul etmemek kabalık olarak görülür.

Başkasının evine misafirliğe gidildiğinde, sofraya zengin bir şekilde donatılmış olacaktır. Yemek sırasında ev sahibi siz doymuş olsanız bile size yiyecek ve içecek ikram etmeyi sürdürecektir. Bu teklifleri reddetmek uygun değildir, nkn Makedonlar konukseverlikleriyle gurur duyarlar. Yemek sonrasında kahve ikram edilmesi, ev sahibinin size saygı duyduğu ve kendisine yakın bulunduğu anlamına gelir.

Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Kuzey Makedonya'da çalışanların sosyal olarak işe bakışları Türkiye'deki iş kültüründen farklıdır. Bu nedenle ülkede herhangi bir kişi veya firmayla iş ilişkisine girerken beklentilerin doğru oluşturulması, daha sonrasında oluşabilecek yanlış anlamaların ve sorunların baştan önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Ticaret açısından dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi, ülkedeki zayıf sermaye birikimi nedeniyle uluslararası kabul görmüş ödeme şekillerini uygulamakta karşılaşılan zorluklardır. Kuzey Makedonya'daki firmaların çoğunun akreditif vb. uluslararası teamllerden farklı olarak çeşitli şekillerde zamana yayılmış ödeme koşulları talep etmesi, zaman zaman maddi konularda anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Ancak, gerek Kuzey Makedonya'da gerek diğer Balkan lkelerinde ticaret yapmak için bölgenin kültüründen kaynaklanan bu ve benzeri durumları dikkate almak gerekmektedir.

Para Kullanımı

Denar (MKD), Kuzey Makedonya'nın resmi para birimidir. Turistik bölgeler dışında avro, ABD doları ve diğer yabancı para birimleri ödeme aracı olarak kabul edilmemektedir. Bankalarda veya resmi döviz bürolarında para bozdurulabilmektedir. ATM'ler Üsküp ve büyük şehirlerde

yaygındır. Hemen hemen tüm ATM'ler uluslararası banka kartlarını kabul etmekte olup, ATM menülerinde İngilizce (Halkbank ATM'lerinde ayrıca Türkçe) dil seçeneği vardır.

Otellerde, büyük mağazalarda ve restoranlarda kredi kartları kabul edilir; daha küçük işletmelerde ise ödemenin nakit olarak yapılması gerekir.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Diplomatik, Hizmet, Hususi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri Kuzey Makedonya'ya 90 güne kadar seyahatlerinde vizeden muaftır. Öğrenim ve çalışma amaçlı gelecek kişiler ise vizeye tabidir. Covid-19 pandemi sürecinde Kuzey Makedonya'ya girişlerde vatandaşlarımızdan PCR testi veya aşı kartı talep edilmemektedir.

Kuzey Makedonya'ya giriş yapacak veya transit geçecek yolcuların beraberlerinde bulunduracakları toplam 10.000 (on bin) avro veya karşılığı miktarı aşan nakit para ve çeklerini ülkeye girişte beyan etmeleri ve beyan karşılığında makbuz almaları şarttır. Girişte beyanda bulunulmaması ve ülkeden çıkışta yapılan kontrollerde yukarıdaki miktarı aşan nakit para veya çek ele geçirilmesi halinde bunlara el konulmakta, ayrıca para cezası verilmektedir. Kara para aklama ve terör finansmanı ile ilgili durumlar için hapis cezası da öngörülmüştür. Bu nedenle, vatandaşlarımızın bu hususa özen göstermeleri gerekmektedir.

Kuzey Makedonya'ya yolcu beraberinde satış veya ticari amaçla getirilen mallar ile satış veya ticari amaçlı olmasa dahi, toplam değeri 50 avroyu aşan şahsi olmayan eşyanın beyan edilmesi gerekmektedir. Kişinin üzerinde makul miktardaki altın veya ziynet eşyasının beyan edilmesine ihtiyaç bulunmama ile birlikte, söz konusu ziynet eşyalarının kişinin cebi, çantası veya yanında taşıdığı herhangi bir kutuda olması halinde, deklare edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, uyuşturucu madde, kurusıkı ve gaz tabancaları dâhil silahların ülkeye sokulması yasak veya ruhsata tabi olup, hayvan, bitki, bitkisel veya hayvansal kökenli ürünlerin girişi ise özel lisansa veya sertifikaya tabidir.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Yeni Yıl	1-2 Ocak
Ortodoks Noeli	7-8 Ocak
Dünya Kadınlar Günü	8 Mart
Ortodoks Paskalyası	Nisan
İşçi Bayramı	1-2 Mayıs
İlinden Ayaklanması Günü	2 Ağustos
Bağımsızlık Günü	8 Eylül
Kurban ve Ramazan Bayramları	

Bu konuda dikkat edilmesi gereken husus, bu tatiller hafta sonuna denk geldiğinde Hükümet özel bir açıklama ile birkaç gün öncesinden tatili başlatabilmektedir. Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın (www.mtsp.gov.mk) web adresinden detaylı bilgilere ulaşılabilir.

Ülkede uygulanan çalışma saatleri ise aşağıda belirtilmektedir:

Kamu Kuruluşları:

Pzt-Cuma: 7:00-15:00 ya da 7:30-15:30

Devlet Daireleri:

Pzt-Cuma 8:00-15:00 ya da 9:00-16:00

Özel Kuruluşlar:

Pzt-Cuma 8:00-16:00 ya da 8:30-16:30

Bankalar:

Pzt-Cuma 7:30-19:30

Cts 8:00-13:00

Mağazalar:

Pzt-Cuma 8:00-20:00/21:00

Cts 8:00-15:00

Yerel Saat

Makedonya'da yerel saat, Kışları GMT+1, Yazları GMT+2 olarak uygulanmaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Yabancı sermayeli şirketlere yönelik şirket kurulumu ve vergi hukuku açısından bir ayrımcılık, özel bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Şirketler Kanunu, beş tür şirket tanımlamaktadır: Kollektif Şirket, Komandit Şirket, Limited Şirket, Anonim Şirket ve Hisseli Komandit Şirket.

Şirket Kurma Prosedürleri

Kuzey Makedonya’da şirket faaliyetlerini düzenleyen temel kanun olan Şirketler Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Şirketler Kanunu, şirket türlerini, şirket kurma ve faaliyet koşullarını ve süreçlerini belirler. Yabancı yatırımcılar Makedon vatandaşlarıyla aynı haklara sahiptir. Yabancı yatırımcılar için aleyhte veya lehte ayrıcalıklı bir düzenleme bulunmamaktadır. Şirketler Kanunu, beş tür şirket tanımlamaktadır: Kollektif Şirket, Komandit Şirket, Limited Şirket, Anonim Şirket ve Hisseli Komandit Şirket.

Kuzey Makedonya’da 2006 yılında tüm şirket kayıtlarını yapmak ve Ticaret Sicilini tutmak üzere Merkezi Kayıt (Central Register) oluşturulmuştur. Merkezi Kayıt, “Tek Durak Hizmet Sistemi” ilkesine göre çalışmakta olup, şirket kurulumuna dair tüm işlemler Merkezi Kayıt tarafından gerçekleştirilmektedir.

Öte yandan, 2014 yılında getirilen bir düzenleme ile şirket kurulumuna ve sonrasında şirket bilgilerinde değişiklik yapılmasına ilişkin başvuru ve işlemler, Merkezi Kayıt İdaresi’nin yetkilendirdiği mali müşavirler/avukatlar tarafından yürütülmektedir. Şirket kayıt işlemleri ücretsiz olmakla birlikte, mali müşavirler firmalara kendilerinden en az 3 ay süreyle hizmet alınmasına yönelik sözleşmeler imzalatmaktadır. Muhasebe hizmetlerinin bedeli aylık en az 3.000 Makedon denarı (yaklaşık 50 avro) olup, şirketin büyüklüğü ve işlem sayısına göre artmaktadır. Esasen şirket kurulum sürecinde verilen danışmanlık, belgelerin tercüme giderleri, ana sözleşmenin yazılması vb. işlemler dâhil şirket kurulum giderleri yaklaşık 500 avro tutmaktadır.

Şirket kurma sürecinde ilk olarak, alternatif üç şirket unvanı seçilir. Bu unvanlardan Şirketler Sicili’nde daha önce kaydedilmemiş olan biri belirlenip rezerve edilir. İkinci olarak, şirket ana sözleşmesi imzalanır. Ana sözleşmede, ortaklık yapısı, şirketin yürüteceği faaliyetler ve meslek grubuna ait NACE kodu belirtilir; şirketin tescilli merkez adresi yazılır; ortakların adresleri ve meslekleri gibi bilgiler, atanmış şirket müdürü, şirket sermayesi ve ödeme zamanı belirtilir. Şirket kuruluş sermayesi en az 5.000 avro olup; bu sermaye, kuruluşa veya şirketin kaydı yapıldıktan sonra en geç bir yıl içinde ödenebilir. Şirket kurma işlemleri için ortakların yeminli tercümeli pasaport örnekleri gereklidir. Yetkili mali müşavirler/avukatlar bu belgelerle internet üzerinden şirket kurma başvurularını yaparlar.

Böylelikle her tür şirket başvurudan 4 saat sonra (fiilen bir veya iki gün içinde) kurulabilir. Merkezi Kayıt, kurulan şirketi Ticaret Siciline kaydeder; şirkete özel bir şirket kimlik numarası verir; Kamu Gelirleri Ofisi’nden şirkete vergi numarası alır; şirketin banka hesabını kayda alır.

Kurulan her şirkete ayrıca kamu kurumlarındaki işlerini internet üzerinden yürütmeleri için bir elektronik sertifika verilir.

Kayıt olan şirketler aşağıdaki işlemleri yerine getirmelidir:

- Banka hesabını etkinleştirmek
- KDV numarası almak için Kamu Gelirleri Ofisi'ne kaydolmak (Kamu Gelirleri Ofisi'ne KDV mükelleflğine başvuru yapılırken muhakkak ofis kira sözleşmesi de ek olarak verilir)
- Şirket çalışma saatlerini Merkezi Kayıt'ta kaydettirmek
- Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışma Müfettişliği'ne şirketin faaliyete başladığına dair bildirim yapmak
- Yabancı yatırımlar için yabancı yatırımı Merkezi Kayıt içinde kaydettirmek. Kaydın şirket sermayesi yatırıldıktan/ödendikten sonra en geç 60 gün içerisinde yapılması gereklidir. Şirketin yabancı yatırımcı olarak kaydolabilmesi için şirket ortaklarının en az %10 hisse payına ve karar verme hakkına sahip olması gerekir. Eğer şirket ortaklarından biri %5 hisse payı/mevduat hakkına sahipse, bu ortağın yabancı yatırımcı olarak kaydolması mümkün değildir.

Şube Açma Şartları

Kendi ülkesinin Ticaret Sicili'nde kayıtlı bir şirket Kuzey Makedonya'da şube açabilir. Şube, ana şirketin adını ve adresini kullanabilir; ana şirketle aynı faaliyetleri ana şirket adına yürütebilir. Bu çerçevede, ana şirket, şubesinin faaliyetlerinden tam olarak sorumludur. Kuzey Makedonya'da birden fazla şube açılırsa Ticaret Sicili'nde bir ana şube belirlenmesi zorunlu olup, diğer şubelerin unvanında merkez şubenin unvanına yer verilmek zorundadır. Şahıs şirketi olan yabancı şirketler, Kuzey Makedonya'da sadece bir adet şube kurabilir. Şube açmak için yetkili mali müşavirler/avukatlar aracılığıyla Merkezi Kayıt'a başvurulmalıdır. Başvuruda aşağıdaki belgeler gereklidir:

- Şirketin kuruluş tarihi ve ortaklarını gösteren Ticaret Sicili kaydı örneği (tarihi 3 ay'dan eski olmayacak şekilde)
- Şirketin imza sirküleri – Noter onaylı nüshası ve tarihi 3 ay'dan eski olmayacak
- Şirketin ana sözleşmesinin apostilli örneği
- Şirketin yetkili organlarının aldığı şube açma kararı
- Şube işlerini yürütecek yetkililerin listesi
- Ana şirket ülkesi yetkili otoritelerince düzenlenmiş şirket kredi derece belgesi
- Şubenin yürüteceği faaliyetlerin tanımı
- Vergi lehvası-mali müşavir imzalı
- Kurumlar vergi beyannamesi-mali müşavir imzalı

Temsilcilik Açma Şartları

Yabancı şirketler Kuzey Makedonya'da temsilcilik ofisi açabilir. Temsilcilik ofisinin tüzel kişiliği yoktur. Temsilcilik ofisi, sadece araştırma yapma, bilgi toplama gibi faaliyetler yürütebilir; ticari faaliyetler yürütemez. Temsilcilik ofisi, Merkezi Kayıt'ta bulunan yabancı şirketlerin temsilcilik

ofislerine ait sicil bölümüne kaydettirilmelidir. Merkezi Kayıt, başvurudan itibaren 5 gün içinde kararını verir.

Başvuru için aşağıdaki belgeler gereklidir:

- Şirketin adı, kayıt adresi ve yürütülecek faaliyetleri içeren başvuru belgesi
- Ana şirketin sicil kaydının onaylı örneği
- Şirket yetkili Orhanlarının aldığı temsilcilik ofisi açma kararı ve temsilcilik ofisine bir idarecinin atanmasına dair karar
- Temsilcilik ofisi yöneticisinin pasaport fotokopisi
- Temsilcilik ofisinin çalışma programı
- Şirketin temsilcilik ofisinin faaliyetlerinden doğacak tüm sorumlulukları kabul ettiğine dair noter onaylı beyanı

Merkezi Kayıt, başvurudan itibaren 5 gün içinde kararını verir.

Şirket Feshi

Kuzey Makedonya’da şirketler iki şekilde feshedilebilir: Ortakların kararıyla fesih veya mahkemenin kararıyla iflas. Ortakların şirketi feshetme kararı almaları durumunda, bu karar Ticaret Sicili’ne kaydettirilir. Başvuru üzerine Sicil Mahkemesi tarafından bir “tasfiye memuru” atanır. Tasfiye memuru daha sonraki süreçte şirketi yönetir. Tasfiyeye ilişkin olarak, 15 gün ila 30 gün arasında askıda kalacak bir tasfiye ilanı yayımlanır. Alacaklıların alacakları ve vergi yükümlülükleri ödendikten sonra şirketin kalan varlıkları ortaklara şirket ana sözleşmesine uygun olarak dağıtılır. Tasfiye edilen şirket Ticaret Sicili’nden silinir, ancak şirketin belgeleri 10 yıl süreyle saklanır. Şirket fesih işlemleri 5-6 aydan birkaç yıla kadar değişen süreler alabilir.

Yatırım Teşvik Mevzuatı

K. Makedonya’da yatırım teşvik mevzuatı kapsamındaki teşviklerden yararlanabilmek için aşağıdaki koşullara uyulması gerekmektedir:

- Bir üretim faaliyeti yürütülmelidir.
- Geçen yıl, önceki 3 yıla göre (eğer faaliyete geçeli 4 yıldan daha kısa bir süre olmuşsa faaliyete geçtikten sonraki yıllara göre) gelir artışı sağlanmış olmalıdır.
- Geçen yıl içinde, önceki üç yılın ortalamasına göre (eğer faaliyete geçeli 4 yıldan daha kısa bir süre olmuşsa faaliyete geçtikten sonraki yılların ortalamasına göre) çalışan sayısı ortalaması artmış olmalıdır.
- Desteğe konu çalışanlar Kuzey Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı olmalıdır.

Diğer taraftan, Kuzey Makedonya’da yatırımcılarımızın dikkatle değerlendirmesi gereken Teknolojik Sanayi Geliştirme Bölgelerinde (serbest bölgeler) yukarıda sayılanlara ek teşvikler uygulanmaktadır. Kuzey Makedonya’daki Teknolojik Sanayi Gelişme Bölgeleri aslında Türkiye’deki serbest bölge uygulamalarından farklı olarak, seçilmiş bazı sektörlerde sadece üretim yapılması üzerine tasarlanmıştır.

Söz konusu bölgelerde sadece ticari faaliyette bulunacak firmalar çalışmamakta, bu bölgelerde yapılacak üretimin de iç piyasa yerine ihracata yönelik olması gerekmektedir. Bu bölgelerde yüksek teknolojiye sahip yatırımlara izin verilmekte olmakla birlikte son zamanlarda tekstil-konfeksiyon sektöründeki yatırımlara da izin verilmeye başlanmıştır.

Teknolojik Sanayi Geliştirme Bölgesi (Technological Industrial Development Zone) olarak adlandırılan Kuzey Makedonya serbest bölgelerinde yukarıda sayılan teşviklere ilave olarak aşağıdaki teşvikler uygulanmaktadır:

- Kurumlar vergisi ile gelir vergisinden 10 yıl boyunca muafiyet sağlanmaktadır.
- Bölgedeki yatırımcılar hammadde, makineler ve parçaları ve ilgili ürünler için KDV ve gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır.
- Bölgedeki araziler çok düşük fiyatlarla ve 50 yıllık uzun dönemli kiralama (leasing) imkanı ile yatırımcılara sunulmakta, bu sürenin 99 yıla kadar uzatılabilmesi mümkün bulunmaktadır.
- Bölgede yatırım yapan firmalar için gerekli altyapı hizmetleri (doğal gaz, su, kanalizasyon ve elektrik) ilgili vergilerden muaf olarak sağlanmaktadır.
- Yatırımcılar inşaat izinleri konusunda ödenmesi gereken ücretlerden de serbest bölgelerde muaf bulunmaktadır.
- Bölgede Gümrük Müdürlüğü mevcuttur.
- Ancak, serbest bölgedeki bir şirketin yararlanabileceği teşvik miktarı şirketin toplam yatırım tutarının %50'sini geçemez. Yapılan yatırım tutarının %50'si kadar teşvik uygulanmasından itibaren serbest bölge dışındaki şirketler gibi vergiye tabi olunur.

Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Kuzey Makedonya'da istihdam ilişkisi, İşçi-İşveren İlişkileri Kanunu'na uygun olarak yapılan bir bireysel istihdam sözleşmesiyle düzenlenir. Sözleşmede, sözleşme taraflarının isimleri, işe başlama tarihi, işçinin görevleri ve işin yürütüleceği yer, iş süresi, çalışma saatleri, tatiller ve diğer izinler, ücret ve ödeme süresi ile çalışma koşullarını belirleyen genel mevzuatın listesi bulunmalıdır.

Kuzey Makedonya'da 2021 yılında net 15.200 Makedon denarı (yaklaşık 248 avro) olarak uygulanan asgari ücret, 1 Mart 2022 tarihinden itibaren %18,4 oranında artışla 18.000 Makedon denarına (yaklaşık 293 avro) yükseltilmiştir. Makedonya Devlet İstatistik Ofisi verilerine göre ülkedeki ortalama net aylık ücret Aralık 2021 itibarıyla 29.943 denar (yaklaşık 488 avro) seviyesinde gerçekleşmiştir. Ülkedeki ortalama brüt aylık ücret ise yaklaşık 44.711 Makedon denarı (yaklaşık 730 avro) seviyesindedir.

Ücret, aylık olarak veya daha kısa sürelerle ödenebilir. Sosyal güvenlik payları ve gelir vergisi, ücret ödenirken işveren tarafından brüt maaştan kesilir ve ilgili yerlere ödenir. Aşağıda belirtilen yürürlükteki sosyal güvenlik ödemeleri, brüt maaşın %28'ine tekabül etmektedir:

- %18,8 emeklilik ve iş göremezlik sigortası
- %7,5 sağlık sigortası
- 1,2 işsizlik sigortası
- %0,5 mesleki sağlık sigortası

İşçi-İşveren İlişkileri Kanunu'na göre, aşağıdaki durumlarda iş sözleşmesi sona erdirilebilir:

- İşçi ve işverenin anlaşmasıyla,
- Belirli süreli istihdamda sürenin sona ermesiyle,
- Taraflardan birinin vefatı veya şirketin iflası durumunda,
- Mahkeme kararıyla,
- Taraflardan birinin yasal dayanaklarını açıkça belirttiği bir fesih bildiriyle.

Bankacılık Mevzuatı

Makedonya'nın ulusal parası denar (MKD) yerel piyasada tamamen konvertibildir. Banka ve diğer tasarruf kuruluşlarının yanı sıra yetkili döviz büroları da değişim işlemi yapmaktadır.

Kuzey Makedonya'daki finansal sistem, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Merkez Bankası (NBRNM), ticari bankalar, finans şirketleri, tasarruf kurumları, döviz büroları, Mevduat Sigorta Fonu, sigorta şirketleri, emeklilik fonları, yatırım fonları, aracı kurumlar ve menkul kıymetler borsasından oluşmaktadır.

Ülkenin bankacılık mevzuatı, Bankacılık Kanunu ve Merkez Bankası Kanunu ile bu kanunların alt düzenlemelerine dayanmaktadır.

NBRNM, fiyat istikrarından, ulusal para biriminin ve finansal sistemin istikrarından, yurt içi ve yurt dışındaki ödemelerin likiditesinden, para politikası ve döviz politikasının yürütülmesinden sorumlu; aynı zamanda para basımı yetkisine sahip olan kuruluştur.

NBRNM'deki Denetim Departmanı, tüm bankaların ve tasarruf kurumlarının denetiminden sorumlu, ana düzenleyici kurum olarak hizmet vermektedir.

NBRNM'nin para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaca, para birimi denarın avro karşısında sabitlendiği bir döviz kuru hedefleme stratejisi ile ulaşılır. NBRNM yılda iki kez kamuya açık olan parasal ve döviz projeksiyonları ve raporları hazırlar.

Bankacılık Kanunu'na göre Kuzey Makedonya'da bankalar, kâr maksimizasyonu, likidite, güvenlik ve kârlılık ilkelerini gözetmektedir. Yabancı bir banka, Kuzey Makedonya'da tüzel kişi olarak, şube veya temsilcilik açmak suretiyle varlık gösterebilir.

Son dönemde önemli ölçüde iyileştirilmiş olsa da Kuzey Makedonya'nın finansal sistemi Batı standartlarına kıyasla hala nispeten az gelişmiş durumdadır. Bankacılık sistemi son derece muhafazakâr bir yapıya sahiptir ve yalnızca geleneksel bankacılık hizmetleri sunar. Krediler, özel şirketlere açıktır; ancak, genellikle piyasa değerinden daha düşük bir değerle değerlendirilen gayrimenkul teminatlarına bağlıdır.

Kuzey Makedonya'da bankacılık hizmetleri, maalesef ki, yavaş çalışan, formalitelere aşırı ölçüde bağlı ve durağan yapıdadır.

Vizeler

Türk vatandaşları, Kuzey Makedonya'ya seyahatlerinde 60 güne kadar vizeden muaftır. Ayrıca, 180 gün içinde en fazla 90 gün vizesiz olarak Kuzey Makedonya'da kalınabilir. Öğrenim ve çalışma gibi nedenlerle daha uzun süreli kalınması gerektiğinde vize almak gereklidir.

Çalışma İzni

Kuzey Makedonya'da yabancıların çalışabilmesi için öncelikle çalışma izni ve oturma izni alınması gereklidir. Çalışma ve oturma izni başvurusu, işveren veya vekaleten avukat tarafından Kuzey Makedonya Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Yabancılar Şubesi'ne yapılır.

İçişleri Bakanlığı çalışma izni ile ilgili dosyayı Çalışma Ajansı'na gönderir. Çalışma Ajansı çalışma vizesini onayladıktan sonra İçişleri Bakanlığı'na gönderir. İçişleri Bakanlığı, oturma iznini düzenler. Birinci oturma izni 6 ay süre ile verilir. Süre dolup uzatma başvurusu yapıldığında yeni izin 1 yıl süre için verilir. Oturum onaylandıktan sonra noter onaylı ev kira sözleşmesi yapılmalıdır.

Çalışma ve Oturma İzni Başvurusu

Çalışma ve oturma izni başvurusu için aşağıdaki evraklar gereklidir:

- Pasaport,
- Adli sicil belgesi. Türkiye'den apostilli olmalı ve belgede "adli sicil kaydı ve adli sicil arşiv kaydı yoktur" diye mutlaka yazılı olmalıdır,
- Diploma. Noter onaylı olmalıdır,
- Sigortalılık tescil ve hizmet kaydı tespit bilgileri (e-devletten çıktı alınmışsa mutlaka SGK il/ilçe müdürlüğünden imzalı ve mühürlü olması lazım),
- Kuzey Makedonya'da istihdam sözleşmesi,
- Açıklama yazısı (Yabancı çalışan istihdamının gerekçesi),
- Sertifikalar (Çalışanın işe alındığı alana özel varsa sertifikaları).

Tamir/ bakım/ montaj gibi işler için çalışma izni alınmasına gerek yoktur, sadece bildirim yapılması gerekir. Bildirim, Çalışma Ajansı'na yapılır. Bildirim yöntemi kapsamında bir yıl içinde en fazla 60 gün çalışma müsaadesi verilir.

Bildirim ile birlikte sunulması gereken evraklar:

- Gelecek olan çalışanların pasaportları,
- Türkiye'deki sigortalı işe giriş bildiremleri,
- İş sözleşmesi - sözleşmenin içeriğinde muhakkak Kuzey Makedonya'da hangi müteahhit / yatırımcıda iş yapılacak ve yapılacak olan işin adresi/yeri (noter tasdikli Makedonca çevirisiyle birlikte),
- Türkiye'den gelecek olan çalışanların listesi (muhakkak Kuzey Makedonya'da kalacakları adres yazılmalıdır),
- Günlük iş planı (mesela 30 gün kalacaklarsa o 30 gün içinde ne iş yapacaklarına dair açıklama).

Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Kuzey Makedonya Anayasası, yabancıların kanunlara uygun olarak mal edinmelerini garanti altına almaktadır. ,

Ayrıca, en az 40.000 avro değerinde bir konut satın alan yabancılar konutun mülkiyeti devam ettiği sürede ikamet izni verilmektedir.

Diğer taraftan, yabancılar tarım arazisi satın alamazlar, ancak Kuzey Makedonya kanunlarına göre kurulan bir şirket üzerine tarım arazisi satın alınabilir.

Diğer Faydalı Bilgiler

Gerek tarihi ve kültürel bağlarımız gerekse ülkemizin jeo-ekonomik ve ticari çıkarları açısından K. Makedonya'nın ihmal edilmemesi gerekmektedir. Ülke hemen her sektörde gerek K. Makedonya pazarı gerek Bölge ve ilerleyen aşamada tüm Avrupa'ya yönelik ciddi ticaret, yatırım ve işbirliği imkanları ve fırsatları sunmaktadır.

Kuzey Makedonya'da üretim teknolojisi eski, girişimci güç zayıf, sermaye birikimi ise yetersiz olduğundan, hemen hemen bütün sektörler potansiyel yatırım alanları olarak sayılabilir.

Türk firmaları açısından fide/fidan yetiştirme, yaş meyve-sebze üretimi, büyükbaş besi ve süt hayvancılığı, kanatlı eti üretimi, gıda işleme sanayi, otomotiv yan sanayi, bilişim teknolojileri, tekstil, deri, konfeksiyon sektörleri, ağaç işleme ve mobilya sanayi, her türlü makine imalat sanayi (montaj yatırımları), madencilik (mermer), inşaat malzemeleri, su arıtma cihazları, elektrik üretimi, doğalgaz iletim ve işletme ürünleri başlıca yatırım ve ticaret alanları olarak sıralanabilir. Hizmet sektöründe özel okul, otel, restoran/cafes yatırımları ile sağlık sektörleri de üzerinde durulabilecek alanlar arasındadır.

İki ülke arasındaki olumlu siyasi ilişkiler, yabancı yatırım ve ticari ilişkileri özendirici hükümet, Ülkemizle yapılan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında sanayi mallarına sıfır gümrük vergisi uygulanması, Makedon ekonomisinin altyapı ve üstyapı yatırım ihtiyacı, ülkedeki düşük vergiler, AB/EFTA/CEFTA/Ukrayna ve ülkemiz ile imzaladıkları STA'lar kapsamında 650 milyonluk bir pazara gümrüksüz erişim imkanı, serbest bölgelerdeki cazip teşvikler, bölgede yükselmeye başlayan "Türkiye" ve "Türk Malı" imajı Kuzey Makedonya'da yatırım yapmayı destekleyen unsurlardır.

Girişimcilerimizin Kuzey Makedonya'da karşılaştıkları en önemli sorunlar şunlardır:

- Vergi hukuku ve diğer mevzuatlardaki sık değişiklikler
- Bürokrasinin gelişen mevzuatı uygulama bilgisinin yetersizliği
- Sık yapılan ve uzun süren vergi denetimleri ve ağır ceza uygulamaları
- Faaliyet izni, inşaat ruhsatı vb. süreçlerin çok uzun zaman alması
- Adalet sisteminin etkin çalışmaması
- Önemli ihalelerin sonuçlandırılmaması ve son aşamalarda yapılan iptaller

Uygulamada ortaya çıkan arızı sorunların çözümüne yönelik Makedon Hükümetinin ve bürokrasisinin desteği memnuniyet verici düzeydedir. Ancak, özellikle yapısal sorunlar ve yargı sistemindeki sıkıntılar yatırımcılar için en büyük riskler arasındadır.

K. Makedonya'daki firmalarla ticaret veya ortak yatırım ilişkisine girecek ya da doğrudan yatırım yapacak firmalarımızın genel nitelikli gerekliliklerin yanı sıra özellikle aşağıdaki hususlara dikkat etmesinde yarar görülmektedir:

- Alıcı firmalar mutlaka çok iyi araştırılmalı, banka teminatı dışında teminat kabul edilmemeli, her ne sebeple olursa olsun uluslararası geçerliliği bulunan sözleşmelerle çalışma kuralından asla vazgeçilmemelidir.
- K. Makedonya adalet ve yargı sistemindeki problemler nedeniyle, yapılacak sözleşmelerde, ihtilaf oluşması halinde Türk mahkemeleri ya da uluslararası mahkemelerin yetkilendirilmesine gayret edilmelidir.
- K. Makedonya'ya gelindiğinde çalışılacak veya hizmet desteği alınacak kişiler çok iyi seçilmeli ve bu konuda Üsküp Ticaret Müşavirliğimizin yönlendirmeleri talep edilmelidir.
- Bu çerçevede çok iyi ve güvenilir tercümanlarla çalışılmalı, kendini ispatlamış uluslararası danışmanlık şirketlerine mensup da olsa tutulacak danışmanlar iyi araştırılmalı, İngilizce yerine sadece Makedonca konuşulan ortamlarda mutlaka Makedonca-Türkçe tercüman bulundurulmalıdır.
- Arazi ya da mülk alma durumlarında, satın alınacak yerin tapu ve kadastro kayıtları kontrol edilmeli, özel ya da kamu (bazen de hem özel sektöre hem de kamuya ait olabilmektedir) malı olup olmadığı iyi araştırılmalıdır. ,
- Kiralanacak yerlerle ilgili de aynı nitelikli araştırma yapılmalıdır (borç, alacak-verecek durumları dahil).

FAYDALI LİNKLER:

Ekonomi Bakanlığı: <http://www.economy.gov.mk/>

Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı: www.mtc.gov.mk

Maliye Bakanlığı: www.finance.gov.mk

Kuzey Makedonya Merkez Bankası: <http://www.nbrm.gov.mk/>

Kuzey Makedonya Yabancı Yatırımlar Ajansı: <http://www.investinmacedonia.com/>

Kuzey Makedonya Çalışma Ajansı: <http://www.zvrm.gov.mk/>

Kuzey Makedonya İstatistik Kurumu: <http://www.stat.gov.mk/>

Kuzey Makedonya-Türkiye Ticaret Odası: <http://www.matto.com.mk/>

Kuzey Makedonya Ekonomi Odası: <http://www.mchamber.mk/>

Gümrük İdaresi: <http://www.customs.gov.mk/>

Kamu Gelirleri Ofisi: <http://ujp.gov.mk>

Public Enterprise for State Roads: <http://www.roads.org.mk/>

Chamber of Certified Architects and Certified Engineers: www.komoraooai.mk

Kaynak: T.C. Üsküp Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği